
SEMANTIC FIELD OF STELLA IN THE DICTIONARY OF NAIDEN GEROV

Albena BaevaSHU "Bishop Konstantin Preslavski", Bulgaria, a.baeva@shu.bg

Abstract: The article deals with the semantic field of the Bulgarian language in the dictionary of Nayden Gerov. An attempt is made to describe his composition, peculiarities and meaningful relationships in the field. An interesting feature of the field is the lack of some lexemes, which is explained by the presence of other meanings in the respective words.

Keywords: semantic field, formal and meaningful relationships in the field

СЕМАНТИЧНОТО ПОЛЕ НА СТЕЛНА В РЕЧНИКА НА НАЙДЕН ГЕРОВ**Албена Баева**ШУ „Епископ Константин Преславски“, e-mail: a.baeva@shu.bg

Резюме: В статията се разглежда семантичното поле на стелна в речника на Найден Геров. Направен е опит да се опише неговият състав, особености и смислови отношения в полето. Интересна особеност на полето е липсата на някои лексеми, което се обяснява с наличието на други значения при съответните думи.

Ключови думи: семантично поле, формални и смислови отношения в полето

ВЪВЕДЕНИЕ

Стефан Младенов, бележитият наш учен, в една от работите си, в която разглежда езика и стила на Иван Вазов, отбелязва омонимията между русизма скука и българската дума скучна: „И до ден днешен думите скучно, скучна и т. н. се повтарят у нас от много люде, на които ще трябва да се повтаря, че българската дума скучна няма значението на рус. скучная, ами е прилагателно за кучка, която ще има кученца, както напр. стелна е крава, която ще има теле...“ (Младенов, 1992, с. 370). Тази мисъл на Ст. Младенов си припомнимме, когато разглеждахме семантичното поле, съставено от думи, отнасящи се до животни, които ще имат малки - кученца, теленца и т. н. Защото посочените лексеми образуват семантично микрополе, чиито отношения са интересни за разглеждане.

Изложение: Семантичното поле, условно наречено поле на стелна, е предмет на настоящата статия. За източник използваме речника на Найден Геров, като най-представителен за периода от втората половина на XIX век.

Предмет на семантиката е да описва не само значението на думите, но и промените в смисъла на думите, нещо, което от първите изследователи се смята за основна задача. Групирането на лексиката в различни полета – тематични, семантични – позволява да се разкрият отношенията между съставлящите ги лексеми.

Семантичното поле на стелна се състои от десетина думи, основно глаголи със значение на раждане на съответното малко животно, както и от корелативни прилагателни имена. Котка – коти се, окоти се, скоти се, омачи се, скотна и котна; магарица – пули се, опули се, спулна; крава – тели се, отели се, стелна и телна; свиня – праси се, опраси се, спрасна и прасна; кучка (и за вълчица и мечка) – кучи се, щени се, окучи се, окутри се, ошени се; биволица – ждреби се, турми се, ождреби (ожреби) се, отурми се (от малак липсват форми); кобила – ждреби се, жребна; овца – агни се с фонетични варианти ягни се, багни се, оагни се, обагни се, обагнува се (срв. агне – багне, агънце – багънце); сягна овца у Балан (1940, с. 8); шили се (от шиле); коза – кози се, окози се. За кобила Т. Панчев добавя коня се – „Биволица ми се турми, кобила ми се кони“ (Геров, 1978, VI, с. 172). Както се вижда единствено пълна е парадигмата на глаголните форми, от които има и от двата вида. Те са образувани от названието на съответното малко животно – прасе, агне, пуле, турме (биволче), жребче и т. н. Особеност на полето е, че при повечето думи, при две названия на животните има по два глагола – ждреби се и турми се, кучи се и щени се, ждреби се и кони се. С оглед на граматическите особености на прилагателните имена може да се отбележи липсата на форми, което е във връзка със смислови ограничения (липса на форми за м.р.). Двойните думи (синонимите), както и липсите, не изненадват, като се вземе предвид характеристиката на лексиката през Възраждането да съществуват различни вариантни форми на думите – фонетични, граматични, лексикални, както и лексикални синоними.

Разнообразието е във връзка с различното назоваване в отделните диалекти. Но някои форми са по-типични – напр. жребя се вм. коня се, турмя се. Разнообразието се обяснява не само с езикови причини, но и със свързаността на бита на селянина с животните и техния разплод, откъдето и необходимостта за подробно назоваване, а отгук и значимостта на самото семантично поле.

Прилагателните имена се образуват от съществителни, назоваващи малкото животно чрез префикс -с. Липсват прилагателни имена за коза, макар че теоретически образуването на форми е възможно - *козна или *скозна; за жребна (ждебна) причините очевидно са фонетични – ж асимилира с, за овца при обاغня се също е възможна форма –* багна или *сбагна, които не са образувани. Може да се отбележи непълнотата на парадигмата чрез образуване по аналогия.

При глаголите няма лексема за коза от яре – яри се. По-интересен и вече чисто семантичен е въпросът за липсата на тази форма, тъй като разполагаме само с един глагол за ражда ярета – кози се – от козле. Вероятното обяснение е, че става въпрос за формално съвпадение, при което лексемата яря е представена с друго значение у Н. Геров: „Казва се за мъжки животни, кога възсядат женските; пръцам, мръкам. Петелът яри кокошката“ (Герв, 1978, V, с. 618). Или обяснението е просто – глаголът яри е с общо значение, което не е позволило употребата на глагол с по-частно, специализирано значение, затова коза остава само с един глагол – кози се, без характерното разнообразие на изказ за периода. Затова формата яря (ярча) има общо значение, което я характеризира като лексема, оставаща извън полето на стелна, и в частност на глаголите от полето. От друга страна тази особеност показва как езикът избягва омонимията, като се задоволява само с една дума за коза – кози се.

Заклучение: Задача на българската семантика (семасиология) е да продължава да изследва различните смислови полета, както и да проучва по-нататъшния развой и промяна в смисъла на отделните думи, което, особено при връщане към по-стари периоди от разволя на езика, неминуемо осветлява и днешното състояние чрез семантичните полета, от които е изграден лексикалният фонд на българския език.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Геров, Н. Речник на българския език. Т. 1-6, София: Български писател, 1975-1978.
- [2] Младенов, Ст. Избрани произведения. София: Наука и изкуство, 1992.
- [3] Теодоров-Балан, Ал. Нова българска граматика. София: Т. Ф. Чипев, 1940.